

LEDIS

We know

Mona Momescu

books

Eduard Andrei

**RISIPITORUL DE TALENT
ILIE CRISTOLOVEANU**

pictor și filolog în România și SUA

paideia

București, 2022

Cuprins

Cuvântul autorilor	7
Mulțumiri	13
Listă abrevieri	15
Tabel cronologic.....	17
<i>Două lumi peste care s-a risipit talentul: România și „cel mai frumos oraș din lume”. Ilie Cristoloveanu, parcurs biografic .....</i>	<i>29</i>
<i>Ilie Cristoloveanu – Pictorul .....</i>	<i>117</i>
<i>Arta limbii române: Ilie Cristoloveanu – filolog și etimolog.....</i>	<i>289</i>
<i>Recviem. Discreta întoarcere acasă.....</i>	<i>325</i>
Ilustrații	375
Bibliografie selectivă	511
Indice de nume.....	519

**Două lumi peste care s-a risipit talentul:
România și „cel mai frumos oraș din lume”.
Ilie Cristoloveanu, parcurs biografic**

Faimă, uitare, identitate

Memoria identitară a comunităților românești din alte țări, cu toate definițiile sale difuze, sau convenabile politic, în diverse momente și conjuncturi istorice, se sprijină pe reconstituirea vieții și activității unor emigranți care, prin integrarea și notorietatea lor temporară, sau mai rezistentă în timp, au intrat în circuitul profesional sau public din țara de adopție. Complexul românesc al „culturii mici”, „prinse” între imperii, s-a definit și prin demersul constant de recuperare a excelenței naționale validate în afara granițelor statale. Românii emigrați în Occident – Europa de Vest și Statele Unite ale Americii s-au aflat, de-a lungul istoriei noastre moderne, indiferent de regimul politic, în atenția jurnaliștilor, a oamenilor de cultură, a publicului larg; realizările acestora au funcționat fie ca ideal, fie ca un traiect de viață la îndemâna oricui ar fi ajuns în spațiul de integrare și consacrare a celor emigrați. Această raportare la emigrați și emigrare funcționează aproape neschimbată și astăzi. O tentație a excepționalismului „pentru export” sau „exportat cu succes” face ca succesul unei persoane să se distribuie, generos, către un *noi* generic și difuz.

Festivismul oficial, acolo unde apare, înlocuiește discursul echilibrat despre aceste personalități/persoane cu notorietate. Așa se face că, în vreme ce unii dintre membrii emigrației, care se integrează cu succes în noul spațiu, rămân în memoria colectivă sau sunt invocați periodic, alții, precum a fost cazul pictorului și filologului Ilie Cristoloveanu, abia dacă sunt menționați în dicționare ale personalităților locale, alcătuite prin grija cercetătorilor care completează, deseori prin cercetări dificile, un canon cultural dedicat îndeobște „vârfurilor”.¹

Revenind la emigrația română în Statele Unite, ea a fost și este încă tratată fie sub semnul excepționalismului individual (de la generalul George Pomutz, transformat într-un cavaler întemeietor al excepționalismului românesc în spațiul SUA), fie, în primii ani de după 1990, sub semnul unei reconstituiri istorice a fenomenului migrației; în acest caz, cercetarea s-a aplecat mai cu seamă asupra efortului celor plecați din România de a-și păstra obiceiurile: folosind ca surse de documentare îndeosebi publicațiile tipărite de emigrația istorică, aceste analize izolează un profil identitar al românilor emigrați care, prin modul de organizare a comunităților și alte activități de timp liber, par să se legitimeze prin continuarea netulburată a ritualurilor folclorice și prin ipostazierea nostalgiei pentru „vechea țară”²; în egală măsură, asociațiile culturale ale comunităților românești din SUA mizează pe integrare, „americanizare” dublată de nostalgia cu accente moralizatoare față de pierderea românismului.

De multe ori, reconstituirile istorice, care au ca obiect personalități care așază România pe harta excelenței internaționale și cumva, atemporale (Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, G. Palade, sau români de generație tânără, din diverse domenii – sport, artă) au un substrat politic, ori reprezintă simple exerciții de reîmprospătare periodică a memoriei colective. Ca și păstrarea unor nume-cheie în panteonul românesc al diasporei, uitarea, în cazul altora, poate fi rezultat al „prudenței”

---

¹ V. pentru Ilie Cristoloveanu, Stan V. Cristea – *Județul Teleorman. Dicționar biobibliografic: Cultură. Artă. Știință*, Alexandria, Editura Teleormanul Liber, 1996, pp. 197-198.

² V. mai ales Aurel Sasu – *Cultura română în Statele Unite și Canada*, vol. I „Presă”, vol. II „Nostalgie”, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993 și vol. III „Societățile culturale”, 2002.

ideologice a unui regim politic, așa cum vom vedea în cazul lui Ilie Cristoloveanu, sau pur și simplu rezultatul unui concurs de împrejurări, unele dintre ele, mundane (pierderea documentelor, lipsa de grijă a custozilor față de o colecție, ori nesfârșite tergiversări administrative).

Așa se face că o parte a emigrației din secolul al XX-lea, care poate constitui o importantă resursă pentru înțelegerea istoriei românilor din SUA, rămâne încă puțin cercetată în toate aspectele ei, cu toate volumele și articolele apărute în ultimele două decenii³. Emigrația românească nu s-a constituit numai din cei plecați pentru o viață mai bună, doritori să-și perpetueze modul de viață și limba și în țara de adopție, sau să atingă celebritatea în noul spațiu. Foarte puțini se mai îndreaptă azi, în afara cercetătorilor specializați, al căror public este restrâns tot la cei din domeniul profesiei, spre explorarea activității lui Jean Paleologue, Stella Roman, Jean Ulysses Korée, Leon Feraru, Ilie Cristoloveanu, M. Eli Ravage, Al. Seceni, D. Berea, ca să numim numai câțiva dintre cei care au căzut cumva în uitare, dar care au dat măsura profesionalismului, precum și-au păstrat și identitatea, perfect sincronizată cu timpul și spațiul în care au trăit.

Ca să conchidem, constatăm următoarele: între reprezentarea bazată pe excepționalismul românilor care se află pe primul loc oriunde în lume, sau imaginea semănătorist-nostalgică a românilor plecați „în pribegie” pentru o soartă mai bună,

---

³ În general, studiile abordează fie producția intelectuală a emigraților, fie relația acestora cu regimurile politice; o altă categorie de studii o constituie analiza memoriilor de călătorie ale românilor în SUA (v. D. Branea – *Statele Unite ale românilor*, Humanitas, 2018. Alte subiecte care trezesc interesul cercetătorilor, și pe acela al diplomației publice, sunt vizita Reginei Maria în SUA, în 1926, participarea României la Expoziția Universală de la New York din 1939, muzeul de la Maryhill, evenimente și locuri care se pretează unui discurs celebratoriu și, după caz, vizând excepționalismul. Istoria comunităților religioase, a activității culturale a acestora face, de obicei, obiectul volumelor publicate de parohi din SUA – v. Remus Grama – *Românii-americani și marea Unire din 1918*, Cluj, Digital Dacia, 2018, sau de membri ai comunității care, de obicei, preferă un discurs eterogen, punând laolaltă elemente de istorie a României, folclor, istorie a comunității românești din SUA, personalități din țară și din SUA, elemente de gastronomie – v. Theodor Andrica, *Romanian Americans and their Communities of Cleveland* (Românii americani și comunitățile lor din Cleveland), Cleveland Ethnic Heritage Studies, Cleveland State University, 1977.

pe care nu o pot avea în propria țară, unde trăiesc în enclave etnico-lingvistice și se dovedesc dezamăgiți, sau disperați, pentru că țara de adopție este diferită față de țara-mamă, sunt uitați emigranții care s-au integrat în SUA și au contribuit profesional și uman, la nivelul comunității în care au trăit și lucrat, fără a se raporta ostil sau condescendent la țara de origine. Zona aceasta aparent „de mijloc”, din care a făcut parte și Ilie Cristoloveanu, pictor, profesor de limba și cultura română la Universitatea Columbia din New York, rămâne un fel de teritoriu al descoperirilor de „nișă”, rareori conectate într-un discurs coerent asupra identității românești în SUA, a relației dintre asimilare și enclavizare în comunitățile românești. Desigur, pe lângă cele menționate anterior, un rol important în perpetuarea acestui tip de discontinuitate în ce privește identitatea româno-americană l-a avut, și continuă să-l aibă, percepția mecanismelor de reprezentare dintr-o perspectivă reduționistă, adesea primitiv-repetitivă, a ideologiei „la modă” sau a ideologiei „utile”: românii stabiliți în SUA au fost reevaluați/sărbătoriți și „însușiți” de interese diplomatice, politice, academice în funcție de apartenența la o mișcare anticomunistă, sau de notorietatea lor științifică/profesională, fiind preferați aceia a căror celebritate depășește granițele SUA, în speranța secretă că s-ar putea produce un transfer colectiv transistoric, al prestigiului acelora, sau al rectitudinii lor politice, asupra spațiului de origine sau, și mai precis, asupra celor care își apropiază aceste iconuri ale „românismului”. De multe ori, emigranții însșiși reiau relația cu țara de origine fie dintr-un impuls nostalgico-recuperator, fie din pusee pedagogice, fie din spaima și complexe personale, pe care le transferă, în baza aceluiași mecanism, nediferențiat, asupra țării de origine. Comunitățile româno-americane, fie cele istorice, fie cele mai recente, care au ales să păstreze, deseori cu obstinație, obiceiurile, ritualurile și să se raporteze critic la țara de adopție, enclavizându-se după revenirea de la muncă, sunt la fel de tentante pentru recuperarea de către discursul identitar românesc despre „diaspora”, „ai noștri” etc. Ilie Cristoloveanu nu se înscrie, pe deplin, în niciuna din aceste atitudini, deși politic a fost un anticomunist fervent, iar personal s-a manifestat ca un cetățean american de origine română, integrat spațiului de adopție, convins că identitatea sa de artist și filolog român trebuie afirmată prin excelență și tenacitate.

Unde îl putem, așadar, încadra pe Ilie Cristoloveanu și de ce este atât de puțin cunoscut/cercetat în România?

În bibliografia românească, în afara competenței fișe biobibliografice alcătuite de Stan V. Cristea în dicționarul dedicat personalităților teleormănene, menționat anterior⁴, volum de circulație restrânsă, mai apare, într-un articol destinat publicului larg, relativ recent – 2011 – semnat de M.N. Rusu, intitulat „135 de ani de la nașterea lui George Enescu. Enescu și pictorul Elie Cristoloveanu”⁵. Scurta evaluare a realizărilor pictorului semnalează lipsa informațiilor și cercetării asupra unui artist important: „Dacă ar fi să judecăm opera pictorului Elie Cristoloveanu fie și numai după portretul făcut generalului Eisenhower sau lui Enescu, locul său în galeria marilor portrețiști ar fi asigurat. Nici autoportretul său nu l-am putea situa în altă parte. Dar, din păcate, numele lui nu figurează nici în istoria picturii românești, trecută ori prezentă, nici în dicționarele de personalități ale emigrației și exilului apărute atât în SUA cât și în România. Nu intenționez, deocamdată, să avansez ipoteze neacoperite întru totul documentar despre această stranie uitare așternută asupra numelui său. Căci, dacă nu avem informații verificate despre biografia pictorului, aproape deloc nu avem informații despre numărul operelor sale plastice, despre stilul acestora și locul unde se află majoritatea dintre ele. Tablourile de față le-am găsit reproduse în «Calendarul America», din 1964, iar un desen sau acuarelă, apărut pe Internet, e destul de neconcludent, datând, probabil, dintr-o perioadă anterioară tablourilor în ulei, reprezentându-l pe Eisenhower și Enescu. și vor mai fi fiind și altele”.

Apoi, în 2012, numele și activitatea pictorului și filologului emigrat sunt evocate de către un profesor de istorie din Teleorman, într-o carte de interviuri care reconstituia patrimoniul uman și cultural al județului⁶. Discutând despre teleormănenii din diaspora, interviuevatul prezintă o scurtă biografie a lui Ilie Cristoloveanu și a soției sale, Olga, în care se strecoară destule inadvertențe: „(...) Spre bucuria noastră, avem și în America. Și nu de azi, de ieri, stabiliți, avem oameni cu stagiu, unii au și murit. Intelectuali de mare forță. Aș începe cu Ilie Cristoloveanu, un nume uitat și

⁴ V. nota 2.

⁵ În: *Plumb*, nr. 53, august 2011, articol reprodus în *Curtea de la Argeș*, anul VII, nr. 12(73), decembrie 2016 și în *Bucureștiul literar și artistic*, an VI, nr. 12 (63), decembrie 2016.

⁶ Corina Iordan – *Oameni, locuri, amintiri... Interviuri cu profesorul Ion Moraru*, București, Renaissance, 2012 cap. „Teleormăneni în diasporă”, p. 195.

îmi pare rău că este uitat numele lui Ilie Cristoloveanu era pictor și era din Turnu Măgurele. El a ajuns, grație talentului, culturii și tenacității sale, profesor de artă plastică la Universitatea Columbia. Nu ajungi profesor la această universitate, nu numai de prestigiu american, dar și de prestigiu internațional, universal, dacă nu dovedeai talent, cultură. Profesor de artă plastică a fost aici. Dar Ilie Cristoloveanu este autorul portretelor lui Oliver Cromwell, conducătorul Revoluției din Anglia și dictatorul Angliei, care au intrat în galeria universală. Este autorul portretului Generalului Eisenhower, fostul președinte al Statelor Unite. Așa că, la zile festive pentru Statele Unite, când se văd pozele tuturor președinților americani, tabloul președintelui american din anii '60, Dwight David Eisenhower, este executat de Ilie Cristoloveanu. Tot Ilie Cristoloveanu este autorul portretului doamnei Roosevelt, soția președintelui Roosevelt.

Ilie Cristoloveanu nu mai trăiește, a murit în 1964 la New York. Soția lui s-a numit Olga Cristoloveanu, o mare artistă lirică. Nu era teleormăneancă. Ea venea din Bucovina. Era nepoata marelui istoric Dimitrie Onciul. El, pictor, ea, artistă lirică, împreună au contribuit foarte mult la cauza românească în America. Au uimit-o, după Primul Război Mondial, pe Regina Maria și au făcut propagandă cauzei unității naționale cum numai ei știau și numai ei puteau să o facă.” Cu siguranță, pentru teleormăneni, figura lui Ilie Cristoloveanu devenise una iconică pentru succesul emigrației locale. Realizările reale, cum ar fi portretul lui Dwight Eisenhower, care i-a adus o nouă consacrare în anii '50 se alătură unor date greșite, ca de pildă portretul lui Oliver Cromwell (!!), în realitate fiind vorba de portretul avocatului și omului politic William Nelson Cromwell, un susținător al cauzei românești în America în anii 1920-1940. „Doamna Roosevelt” nu este soția președintelui Roosevelt (oricum, istoricul local nu precizează care dintre președinții Roosevelt), ci nepoata fostului președinte Theodore Roosevelt, Belle Roosevelt, fiica lui Kermit Roosevelt. Însă, pentru reconstituirea unei tradiții locale a excelenței confirmate pe plan internațional, inadvertențele care hiperbolizează personalitatea pictorului nu pot fi decât benefice. În același timp, acestea confirmă că memoria lui Ilie Cristoloveanu se estompase într-atât încât discursul, trecut de la o generație la alta, coroborat, poate, cu amintiri vagi de lectură din presa veche locală, a generat, așa cum se întâmplă, obișnuitul obiect al mândriei locale și naționale difuze. Ca un erou de basm, pictorul

coboară, pentru memoria șovăitoare a vârstnicului istoric teleormănean, în istoria Angliei, se mișcă în anturajul președinților americani celor mai cunoscuți, invitându-ne în această lume fabuloasă pe noi toți, de la orașul de provincie la întreaga țară, după aceleași mecanisme de proiecție simbolică a excelenței „românului nostru” în alte țări. Din păcate, aceste demersuri rămân pusee de entuziasm de scurtă durată. Personalitatea celui evocat se cufundă din ce în ce mai mult în uitare, deși statutul său ca pictor și contribuția enormă, ca filolog, la fondarea unui program stabil de limba și cultura română la Universitatea Columbia a fost esențială.

Impulsul de a readuce acasă figura reprezentativă a artistului s-a consumat, tot pe plan local, la începutul anilor '90, prin instituirea unui premiu pentru pictură, care i-a purtat numele. Ca multe dintre inițiativele entuziaste ale acelor ani, și aceasta a durat puțin și nu a fost, dincolo de cercetări individuale, destinată să reconstituie activitatea lui Ilie Cristoloveanu în SUA și România și să-i evalueze opera⁷.

Am pornit și noi de la tăcerea, întrucâtva inexplicabilă, care s-a așternut peste numele artistului când am început acest proiect, pe măsură ce am reușit să reconstituim, cu dificultăți și multe surprize, pe parcursul cercetării, harta profesională și personală a acestei personalități complexe și oarecum paradoxale. Spunem paradoxale pentru că, pe de o parte, Ilie Cristoloveanu părea un om sociabil, doritor de a se afirma și de a face parte din cele mai înalte cercuri ale societății americane, un artist recunoscut, invitat și premiat de oficialii români după perioada de efervescență a relațiilor româno-americane, deschisă de vizita Reginei Maria în SUA, în 1926, și continuată de vizitele altor personalități culturale și politice, de exemplu Nicolae Iorga; pictor, filolog, universitar, lexicolog, îl întâlnim, încă din 1928, în anturajul academic de la Universitatea Columbia; mărturiile târzii îl arată un om discret, probabil dezamăgit de lipsa de recunoaștere a eforturilor și talentului său la nivelul la care își proiectase personal evoluția în „lumea nouă”. Deducem, din corespondența soției sale, Olga

---

⁷ V. „In memoriam, Hermina Scobici. Rămas bun, doamna profesoară!”, în: *Informația de Teleorman*, 10.02.2020, publicație în format online, <https://infotr.ro/in-memoriament-hermina-scobici-ramas-bun-doamna-profesoara/> Articolul menționează că artista Hermina Scobici a fost laureata Premiului „Ilie Cristoloveanu” în 1991. Nu am reușit, prin contacte personale sau cercetare, să aflăm cât/cui s-a mai acordat acest premiu sau dacă a constituit o inițiativă oficială efemeră.

Cristoloveanu, cu oficialii universității, după moartea lui⁸, că delicatețea și probabil trauma pricinuită de moartea timpurie a unicului fiu l-au făcut să se retragă cumva din confruntările menite a-l așeza acolo unde merita. Se poate ca personalitatea voluntară a soției, care lupta amarnic să-l promoveze, l-au făcut să-i transfere această sarcină ei. Dincolo de presupunerile noastre sau de ipotezele avansate, unele susținute cu documente pe care le-am descoperit succesiv în arhive românești și americane, întrebarea lui M.N. Rusu, referitoare la „căderea în uitare” a lui Ilie Cristoloveanu, se dovedește perfect legitimă. Reținem, în continuare, câteva argumente ale autorului articolului, care conduc la nevoia de a cerceta strania uitare ce s-a așternut asupra numelui artistului și profesorului – portretul lui G. Enescu, „singurul în picioare”⁹, realizat în 1938 în SUA a fost reprodus în 1942 într-un interviu cu artistul, realizat de Gaby Michailescu, în *Dimineața*, apoi într-un număr din *Scânteia*, din 1946¹⁰ fără ca niciuna dintre publicații să menționeze autorul portretului. M.N. Rusu conchide că se poate ca Ilie Cristoloveanu, fiind demult stabilit în SUA, numele său să nu fi fost cunoscut publicului larg.

Am început, așadar, reconstituirea de la aceste foarte puține surse recente, pentru a completa datele găsite de autori, dar și pentru a corecta erorile inerente, cauzate de informația distribuită eterogen și fragmentar și pentru că, de regulă, Ilie Cristoloveanu a fost considerat, în România, un pictor emigrat, de oarecare notorietate ca portretist, ale cărui puține lucrări clasate și/sau prezente în muzeele românești mai sunt incluse, rar, în expoziții tematice. Lucrările disponibile până la această dată în circuit public se află, una la Muzeul Național de Artă al României – *Femei în interior*, semnată Cristoloveanu și datată (1)917, Iași¹¹, una la Muzeul Municipiului

---

⁸ V. *infra*, cap. *Recviem pentru Ilie Cristoloveanu. Discreta întoarcere acasă*.

⁹ Autorul nu menționează unde/dacă ar fi văzut acest portret pe care prezintă cu certitudine. Se poate să fi preluat, din amintirile unor contemporani ai pictorului, această informație, sau ea să fie o falsă amintire.

¹⁰ Apud M.N. Rusu, art. cit., din cercetările noastre referința pe care o invocă autorul articolului se poate să fie coroborată cu un articol mai vechi din *Scânteia*, neidentificat de noi așa cum apare la M.N. Rusu.

¹¹ Conform fișei de identificare realizate de Al. Măciucă, sursa <http://clasate.cimec.ro/detalii.asp?k=DF3BE3EEAE0B46D2946939DD9BE1D2B0>

București – identificată sub numele *Scenă de interior*¹²; una, din colecție particulară, un portret al violonistului Sandu Albu¹³, a fost inclusă în expoziția „Lumină pentru maestri” – Galeria Atelier – Art Concept PNTCD, București, 11-26 aprilie 2012, curatori Puiu Costachi Dumitraș și Daniel Crăciun¹⁴. În ianuarie 2020, s-a vândut, în regim de licitație în mediu virtual¹⁵ intitulată *O femeie*, de fapt *Sub umbreluța galbenă*, așa cum o identifică pictorul în inventarul lucrărilor sale, consultat în arhiva

¹² Autorii mulțumesc Dr. Adrian Majuru și Dr. Angelica Iacob, Muzeul Municipiului București, pentru accesul la datele tehnice și de proveniență a lucrării. Pe parcursul acestui volum vom vedea adevăratul nume și identificarea personajelor din această lucrare, v. *Infra*, cap. „Ilie Cristoloveanu – Pictorul”.

¹³ Dintr-o suită de articole ale muzicologului Viorel Cosma, „Fondul Sandu Albu (I)”, „Fondul Sandu Albu (II)” în: *Revista Muzica*, nr. 5/2016, pp. 85-87, respectiv nr. 6/2016, pp. 81-99, aflăm că violonistul și compozitorul Sandu Albu, discipol al lui G. Enescu între 1929-1930 și 1934-1936, a avut o extinsă activitate concertistică și didactică în SUA (New York, Connecticut), apoi în Irak (Bagdad); după propria cronologie profesională, violonistul menționa că în intervalul 1924-1934 a susținut concerte numeroase în SUA, precum a deținut și funcții administrative și profesionale în domeniul muzical. În articolul „Viața românească la New York”, din revista *Cele trei Crișuri*, Oradea, an XVI, nr. 7-8, iulie-august 1935, pp. 104-105, notează: „Dintre artiștii români stabiliți în America și cei care au contribuit în mare măsură prin manifestările lor la viața culturală românească se cuvine să amintim pe cântărețele: dna Olga Christoloveanu, dna Nektara Flondor (acum reînapoiată în Europa), dna Rosa Low, pictorii E. Stoenescu, în vizita lui de acum șapte ani; E. Christoloveanu, portretistul multora din frunzașii coloniei românești; sculptorul-decorator A Seceni”. Repatriat în 1959, autor al volumului de memorii *Cu vioara prin lume. Amintiri repovestite de Alexandru Bilciurescu*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din România, 1972.

¹⁴ Din corespondența autorilor cu Daniel Crăciun, prin amabilitatea lui Cosmin Nășui (mesaj primit în 16 oct. 2017), acesta menționează că lucrarea prezentă la expoziție face parte dintr-o colecție particulară, fără a menționa numele proprietarului și că „am returnat-o proprietarului acum cinci ani și nu mai am numărul său de ceva timp. El, ca și mine, știa doar lucruri elementare despre Cristoloveanu: că a predat și la liceul Lazăr, după ce făcuse studii de artă, că era un bun portretist și că aborda și alte genuri clasice (peisaj, interior etc.) și că el a plecat din țară cam în jurul anilor 1930. Era născut la Turnu Măgurele. Era un bun portretist și asta l-a recomandat și în SUA după plecare, ca să aibă comenzi acolo. A făcut portrete pentru Eisenhower și alte somități, mai degrabă militar-politice”.

¹⁵ https://www.liveauctioneers.com/item/80657813_eli-cristoloveanu-romania-usa-1893-1964-woman

Universității Columbia¹⁶. Se adaugă ilustrațiile, disponibile până de curând în mediu virtual, din Buletinul dedicat M.S. Regina Maria de către *Society of Friends of Roumania*, cu prilejul vizitei acesteia în Statele Unite (1926), pe care le vom discuta ulterior. Și, cum vom vedea din capitolul dedicat demersurilor întreprinse de către Olga Cristoloveanu, opera sa de pictor părea să se fi pierdut pe undeva, prin SUA, până la fabuloasa descoperire recentă, atunci când finalizam acest volum.¹⁷

Lucrările, datele, articolele despre activitatea lui Ilie Cristoloveanu sunt, așadar extrem de puțin cunoscute publicului românesc, și celui general, dar și celui specializat. Cu toate acestea, prin formula estetică adoptată, pe care a urmărit-o cu fidelitate, artistul nu se adresează unui grup restrâns de cunoscători ai artei. Prin prestigiul academic, pentru care a muncit enorm, la una dintre cele mai importante universități din SUA, Universitatea Columbia, New York, unde nu numai că a predat limba și cultura română, ci a scris și tipărit singur un manual unic de limba română, și a redactat un dicționar etimologic al limbii române, pierdut acum, ar fi meritat să reintre în circuitul cultural românesc. Nu se poate spune că nimeni, din spațiul românesc nu a știut de activitatea lui, după schimbarea de regim din 1945-1946. Oficial, activitatea sa de filolog și măcar gloria de scurtă durată, dar durabilă impresie, aceea de portretist al lui Dwight Eisenhower, trebuie să fi fost percepute drept utile în mecanismul de apropiere a românilor „realizați” în alte țări de către regimul post-1945, dovadă fiind o mărturie a unuia dintre foștii studenți, care rememora insistența cu care oficiali ai României comuniste încercau s-o convingă pe văduva acestuia să doneze tablourile României la sfârșitul anilor '60, insistență încununată de succes, în cele din urmă. Se poate să fi fost sancționat pentru atitudinea sa asumat anticomunistă, post-mortem, întâi prin tăcere, apoi prin uitare. Ipoteza pe care o

---

¹⁶ Rare Book and Manuscript Library [RBML], Central Files, Box 90, cota 112230, dosar 90/21, *Olga Cristo-Loveanu, v. infra cap. Recviem pentru Ilie Cristoloveanu. Discreta întoarcere acasă.*

¹⁷ Personalul de cercetare al Muzeului Național de Artă al României i-a semnalat lui Eduard Andrei existența *Donației Olga Cristoloveanu* (conținând aproximativ 180 de lucrări, mape cu articole și tăieturi din presa veche românească, americană și presa de limbă română din SUA, documente ale artistului, corespondență Olga Cristoloveanu), donație ajunsă în România în 1977. Tot recent, autorii au putut consulta în Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, anii 1976 și 1977, documentele privitoare la donație.